

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ ЯК ІНСТИТУЦІЙНА ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ І КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ

В. П. Рибачук, аспірант

Миколаївський національний аграрний університет

У статті розкрито концептуальні положення наукового позиціонування інноваційної моделі як інституційної основи формування ефективності та конкурентоспроможності економіки, зокрема, що стосується сутності й функціональних ознак інституціоналізму з імплементацією його категорій в систему характеристики процесів інноваційного розвитку. Визначено й теоретично доведено факт, що інноваційна модель є інституційно структурованою системою взаємодії учасників ринку, які за рахунок творення, упровадження й інституціоналізації інновацій забезпечують наявність, або навпаки – відсутність, перспектив для суспільства у забезпеченні науково-технічного прогресу. Визначено місце інноваційної моделі в системі упровадження результатів науково-технічного прогресу на рівні окремих глобальних регіональних сукупностей країн-лідерів.

Ключові слова: інституції, інституціоналізм, інноваційна модель, економіка, інновації, інноваційна діяльність, інноваційний процес.

Постановка проблеми. Розвиток економіки у сучасних контурах розбудови науково-технічного прогресу системно підпорядкований необхідності орієнтації на інноваційну модель розвитку, яка становить інституційну основу ефективності й конкурентоспроможності. Саме інноваційна модель є визнаним орієнтиром, який є бажаним для досягнення, адже її побудова дає можливість сконструювати такий тип взаємодії продуктивних сил і здійснення виробничих відносин, що несе в собі підвалини прогресивності. Означення інноваційної моделі як конструкційної відносно того, що лише за рахунок інновацій агенти ринку є конкурентоспроможними.

Ефективність та конкурентоспроможність у свою чергу є базовими категоріями рівня інноваційності, а рівень інноваційності означає певний інституційний ефект, вибудований через систему інституцій, які упорядковують відносини в системі творення та упровадження інновацій. Даний концепт визначення «інституційності» інноваційної моделі виті-

кає з того, що господарські системи потребують інновацій, а добробут конкретної людини, підприємства, галузі, території, регіону і, як наслідок, держави напряду залежить від інноваційної моделі, сконструйованої інтелектом [16]. Саме така об'єктивна реальність супроводжує учасників господарського процесу, тому постановка питання щодо необхідності визнання інноваційної моделі інституційною основою ефективності і конкурентоспроможності економіки, підприємства, організації, конкретного індивіда є цілком доцільною, адже інституційність тут, безперечно, має місце.

Мета статті – висвітлення ролі та засад науково-практичного розуміння інституційності інноваційної моделі у формуванні ефективності і конкурентоспроможності економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інноваційної моделі в теорії та практиці займає чільне місце, тому знаннява конструкція позицій щодо висвітлення даної проблематики вже є більш-менш сталою, проте інституційний аспект заслуговує на посилену увагу. Ролі і місце інноваційної моделі через визнання її за інституційну основу ефективності та конкурентоспроможності суспільних формацій, науково позиціонуються у ракурсі висвітлення теорії інституцій, інноваційної моделі зокрема, а також ефективності та конкурентоспроможності. Проблематика багатоаспектна, тому дослідження є співмірними з інтересом науковців до піднятого питання в різносторонньому вимірі, проте спершу звернемо увагу на інституційний аспект.

Інституційна загалом й зокрема інституційна економічна теорія дають можливість застосувати нетрадиційну методологію, в основі якої полягає міждисциплінарний підхід до визначення предметів і явищ. У нашому випадку інноваційна модель розглядається нами як система правил, норм, традицій, тобто інституцій, які у своєму впровадженні покликані сформуванню дієве інституційне забезпечення інвестиційно-інноваційного розвитку, а значить – високого рівня ефективності та конкурентоспроможності. Логічність саме такою висновку є очевидною, адже інноваційна модель формує підвалини конкурентності підприємницьких структур, а підпри-

смієць – головний інноватор. В інституційному плані розкриття змісту інноваційної моделі означає виклад сутності понять інституція та інститут, а також представлення різного роду інституційних елементів. Тут потрібно звернути увагу на кодифікації понятійного апарату інституціоналізму, здійснені такими відомими його поціновувачами, як: Р. Коуз [1], Д. Норт [2], Д. Биконя [3], Д. Белл [4], А. Баришева [5], Дж. Ходжсон [6], інноваційних аспектів даної проблематики – Ю. Лупенко [7], Л. Курило [8], О. Шпикуляк [9] та інші, питання власне ж інновацій ідентифіковано науковими напрацюваннями таких дослідників, як: Р. Кантільон та Й. Шумпетер [10] (через концепції моделі підприємницького процесу); Д. Рікардо [11], А. Сміт [12], М. Туган-Барановський [13], М. Кондратьєв [14], Б. Санто [15]. Загалом сформувався відносно стала за інституційно-організаційним оформленням система наукових поглядів на інноваційну модель, але імплементація її як комплексної власне інституційної моделі потребує подальших досліджень, особливо щодо інституціоналізації ефективності й конкурентоспроможності.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна модель – це особливий спосіб виробництва, заснований на системному підході до творення і упровадження інновацій у механізмі взаємодії продуктивних сил та розвитку виробничих відносин. Разом з цим як ми вже зазначали у наших дослідженнях раніше, інноваційна модель – це не аксіома, а об'єктивна вимога науки й практики, базис для руху вперед, підвищення продуктивності, зростання добробуту і як результат – забезпечення сталості, ефективного використання ресурсів, усунення проявів деградації. Тобто, інноваційна модель – це певний організаційно-економічний, інституційний механізм координації взаємодій суб'єктів економічних відносин задля формування їх ефективності та конкурентоспроможності. Вона інституціоналізується – впроваджується на засадах, сформованих інституційною політикою держави у сфері творення інновацій, а також їх впровадження в практику господарського порядку (табл.).

Ознаки й принципи інституціоналізації моделей інноваційного розвитку економіки*

Назва	Інституційно-економічні характеристики функціонування	Інституційні контури ефективності й конкурентоспроможності економічної системи
Модель повного інноваційного циклу(країни євроатлантичного регіону)	Включає: фундаментальну і прикладну науку, дослідження й розробки, виробництво дослідного зразка і масове виробництво, а також структури експертизи, фінансування і відтворення кадрів	Модель чітко визначає порядок інституційних взаємодій за логічною схемою «наука – творення інновацій – підприємництво»
Модель освоєння досягнень нових технологічних укладів (США і країни ЄС)	Включає: освоєння досягнень нових технологічних укладів, через генерування інноваційних ідей на всіх етапах інноваційного циклу, а їхні проміжні та кінцеві результати, одержувані на всіх етапах, можуть реалізуватися на ринку, забезпечує залучення науково-інноваційних фахівців високої кваліфікації на всіх етапах інноваційного процесу	Максимальне сприяння інституціоналізації інновацій і передових технологічних укладів
Модель пріоритетного генерування перспективних напрямів науково-інноваційної діяльності (Японія, Південна Корея, Гонг-Конг, Китай)	Включає: генерування інновацій за вибором національних пріоритетів і напрямів науково-технічного прогресу, за активної державної підтримки нагромадження знань, накопичення інтелектуального капіталу, стимулювання приватно-державних інвестицій тощо	Прискорена імплементація інновацій за інституційними пріоритетами

*Систематизовано на основі вивчення літературних джерел і власних досліджень автора [16]

Ознаки і принципи інституціоналізації кожної інноваційної моделі, типологічні характеристики якої визначені перш за усе відповідним способом виробництва, сформовані виходячи з пріоритетів держави й суспільства, а також доступних для досягнення інституційних ефектів. Інноваційна модель, за нашим глибоким переконанням, відображає дію базисних і похідних інститутів щодо їх імплементації в господарську

практику. Результативна ж частина інституційних взаємодій у формуванні ефективності і конкурентоспроможності економіки формується завдяки інноваціям, а також визнаного в суспільстві способу їх «обігу» на ринку. Таким чином, кожна з інноваційних моделей є особливою і складає специфіку відносин у науковій сфері й на ринку інновацій, залежно від того, у чому країна вбачає пріоритет інноваційності (див. табл.).

З Україною ситуація особлива, оскільки ярко виражена інституційна основа становлення інноваційної моделі практично не проглядається, а система відносин на ринку з приводу формування ефективності і конкурентоспроможності економіки характеризується невизначеністю, тобто постійним підвищенням трансакційних витрат. Тому мотивації щодо побудови національно-адаптивної інноваційної моделі практично відсутні, адже неспроможність, неефективність наявних на ринку інституцій продукує цілий ряд інституційних пасток. Відсутність зрозумілих «правил гри» – інституцій змушує підприємців обмежувати попит на інновації точковими удосконаленнями, а науку спонукає до дій на кшталт «наука для науки, а не для практики».

Системні деструктиви у механізмі інноваційного забезпечення дають підстави стверджувати, що в Україні так і не сформована інноваційна модель, а також не визначені інституційні рамки її організаційного оформлення. Той тип моделі інноваційного розвитку, який сьогодні представлений вважаємо інституційно неадаптованим до ринкової – конкурентної моделі економіки, тому вона залишається суцільно сировинною з окремими прогресивними укладами. Причина в тому, що входження вітчизняної науки і системи продукування-впровадження інновацій до ринкової системи відбулося на засадах невизначеності насамперед в організаційно-управлінському плані, адже система залишилася радянською, тому й економіка є неефективною та неконкурентоспроможною.

Разом з цим, звертаючись до проблеми теорії питання, яке ми намагаємося вирішувати в даній статті, зазначимо, що кожна з інноваційних моделей (див. табл.) позиціонується як особлива інституційна система, в межах якої ідентифікуються

можливі та наявні характеристики певної країни за територіальним, галузевим принципом, а також за сферою спеціалізації. Таким чином, виокремлення концепції інноваційної моделі у формуванні теорії і практики розвитку економічних систем з приведенням визначення її як інституційної основи ефективності та конкурентоспроможності дає вагомі підстави стверджувати, що інституційний аспект має право на існування.

Важливим аспектом, розкриття якого доцільне у вирішенні даної проблеми, є стратегія державної політики, а значить – державного регулювання процесів інституціоналізації інноваційної моделі у формуванні ефективності й конкурентоспроможності економіки. Дана стратегія, окрім загальнофункціональних аспектів, має бути конкретизована за напрямками й об'єктністю впливу. Одним з таких напрямів, який за своєю значимістю визнаний ринком як середовищем конкурентних взаємодій і підприємницьким середовищем загалом, є інвестиційно-інноваційний розвиток. Важливо звертати увагу на інституційне забезпечення цього процесу. Зазначене вище сегментує наше авторське бачення процесів, які у своєму упорядкуванні здатні упорядкувати характеристики політики формування ефективності і конкурентоспроможності, зокрема у сегменті інвестиційно-інноваційного розвитку.

Висновки. Зазначене дає нам підстави стверджувати про неоціненність і вельми вагому значимість конкретноспрямованих й дотичних до піднятої проблеми дослідницьких напрацювань, які дають можливість сучасникам інституціоналізувати моделі інноваційного розвитку. Концепція інноваційної моделі не є чимось сталим, вона еволюціонує разом з наукою та суспільством, упорядковуючи минулі дослідження і торуючи дорогу до майбутніх інновацій, враховуючи можливості, а також реалії, об'єктивні потреби, технологічні прориви.

Список використаних джерел:

1. Коуз Р. Фирма, рынок и право / Коуз Р. ; Пер. с англ. – М. : Новое издательство, 2007. – 224 с.
2. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Норт Д. ; Пер. с англ. А. Н. Нестеренко. – М. : Начала, 1997. – 180 с.

3. Биконя С. Ф. Трансформація української економіки в аспекті нової інституціональної теорії [Електронний ресурс] / С. Ф. Биконя // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. – 2005. – Вип. 89-2. – С. 97-103. – Режим доступу : http://www.donntu.edu.ua/\"/>\"Бібліотека\"/.
4. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество: опыт социального прогнозирования / Белл Д. ; пер. с англ. – М. : Academia, 2004. – 783 с.
5. Барышева А. В. Экономика знаний — что это значит [Електронний ресурс] / Барышева А. В. – Режим доступу : <http://www.nest-expert.ru/node/55>.
6. Ходжсон Дж. Институты и индивиды: взаимодействие и эволюция / Ходжсон Дж. // Вопросы экономики. – 2008. – № 8.
7. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи / [Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Шпикуляк О. Г. та ін.]. – К.: ННЦ“ІАЕ”, 2014. – 514 с.
8. Курило Л. І. Інституціоналізація інноваційної діяльності в аграрній сфері економіки / Шпикуляк О. Г., Курило Л. І. // Облік і фінанси АПК. – 2010. – № 3. – С. 114-117.
9. Шпикуляк О. Г. Інтелектуальний капітал як інститут економіки знань / Шпикуляк О. Г. ; Економіка АПК. – 2010. – № 11. – С. 142-147.
10. Schumpeter Y. A. Theorie der wirts chaftlichen Entwicklung / Y. A. Schumpeter. – Berlin (West), 1952 (Erste Auflage-1911).
11. Ricardo D. (1830). Principles of Political economy and Taxation / Ricardo D., – London : Penguin Books, 1971.
12. Смит А. Теория нравственных чувств / Смит А. – М. : Республика, 1997. – 351 с.
13. Туган-Барановский М. И. Промышленные кризисы / Туган-Барановський М. ; Репр. издание 1900. - К. : Наук. думка, 1996. – 260 с.
14. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения: Избранные труды / Кондратьев Н. Д. – М. : Экономика, 2002. – 767 с.
15. Шумпетер Й. Теория экономического развития (исследование предпринимательской прибыли, капитала, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 456 с.
16. Рибачук В. П. Концепція інноваційної моделі у формуванні теорії і практики розвитку економічних систем / Рибачук В. П. // Вісник аграрної науки Причорномор'я – 2014. – № 4. – С. 92-98.

В. П. Рыбачук. *Инновационная модель как институциональная основа эффективности и конкурентоспособности экономики.*

В статье раскрыты концептуальные положения научного позиционирования инновационной модели как институциональной основы формирования эффективности и конкурентоспособности экономики, в частности, что касается сущности и функциональных признаков институционализма с выполнением его категорий в систему характеристики процессов инновационного развития. Определен и теоретически доказан факт, что инновационная модель является институционально структурированной системой взаимодействия участников рынка, которые за счет создания, внедрения и институционализации инноваций обеспечивают наличие или наоборот, отсутствие, перспектив для общества в обеспечении научно-технического прогресса. Определено место инновационной модели в системе внедрения результатов научно-технического прогресса на уровне отдельных глобальных региональных совокупностей стран-лидеров.

Ключевые слова: институты, институционализм, инновационная модель, экономика, инновации, инновационная деятельность, инновационный процесс.

V. Ribachuk. **Innovative model as institutional bases of efficiency and competitiveness of economy.**

In article the conceptual provisions of scientific positioning of innovative model as institutional basis of formation of efficiency and competitiveness of economy are shown, in particular, as for essence and functional signs of institutionalism with performance of its categories in system of the characteristic of processes of innovative development. The fact that the innovative model is institutionally structured system of interaction of participants of the market. due to creation, they provide existence, or on the contrary – absence of prospects for society in ensuring scientific and technical progress. The place of innovative model in system of introduction of results of scientific and technical progress at the level of separate global regional sets of the leading countries is defined.

Keywords: *institutes, institutionalism, innovative model, economy, innovations, innovative activity, innovative process.*